

BESZÉLGETÉSEK A SZINHÁZRÓL I.

SZINHÁZ ÉS ÜZLET

Kárpáti: Én úgy látom, hogy a színház fejlődése nem túlságosan felemelő. Kezdetben a színház igen előkelő urakat szolgált. Isteneket és istennőket. S már mingyárt akkor megkezdődött a baj. Pontosan abban a pillanatban, amikor Thália istennőnek elkezdett udvarolni Mercurius, az üzlet istene. Azóta van a színház egyik végén a színpad, másik végén a kassza. Művészettel kezdődik és üzlettel végződik. Bár inkább fordítva lenne...

Németh: Bocsáss meg, ha más oldalról indulok neki a kérdésnek. Meggyőződésem szerint a színház egy ősi, kiirthatatlan, hatalmas ösztön: a teátrális ösztön megnyilatkozása. Az ember lelkében örök sóvárgás él, megszabadulni hétköznapi énjétől és felemelkedni egy magasabbrendű, valóság-fölötti világba. Ez az ösztön koronként más-más formában nyilvánul meg. Kezdetben tényleg isteneket és istennőket szolgált a színház, mert a teátrális ösztön a vallásokba olvadt. A színház: szertartás volt és mint szertartás: mindenkiben élő, közös ösztön kifejeződése. Közösség-élménye a görög városnak, amely megrendezte bizonyos ünnepi alkalmakkor a játékot. Ez semmiféle kapcsolatban nem volt az üzlettel. Már csak azért sem, mert mindig ráfizettek. A közönség ingyen részesült abban a nagy, különleges élményben. Csak később jöttek rá egyesek, hogy ezt az ösztönt meg lehet sarcolni. Csak akkor kezdődik a színházi vállalkozás. Akkor lesz üzlet olyasvalamiből, ami eredetileg vallásos érzésben gyökerező hatalmas és természetfölötti élettélménye volt az emberiségnek.

Kárpáti: Várj csak, egyszerre nagyon sok mindent vetsz fel. Abban mindenestre megegyezünk, hogy a színház kollektív művészet. Tömegekhez szól s a színpadon is a legkülönbözőbb művészek: írók, rendezők, festők, színészek állanak össze. Mindenképp kollektív művészet, akár a színpadot tekintem, ahol a játék folyik, akár a nézőteret, ahol azok ülnek, akikre hat ez a játék. Az is bizonyos, hogy a kezdetben vallásos forrásokból táplálkozó teátrális ösztön valóban nem ismerte az üzletet. A színjáték akkor még áldozat volt az isteneknek. Az üzlet akkor kezdődött, amikor — mint helyesen mondtad, — egyesek felismerték azt, hogy keresni lehet rajta.

Németh: Ezt mind elismerem. De... Várj csak, a kép még nem teljes. A szertartásszerű színház és a magánvállalkozók teátrális élvezeteket nyújtó, öncélú színháza közé a színház fejlődésének egy második korszaka ékelődik, amikor a papok kezéből egy addig szerephez nem jutott fontos személyiség ragadja kezébe a hegemoniát: a költő. A vallásos színház: az ember menekülése volt egy magasabbrendű világba. Ezt a szerepet, amit az egyház töltött be, hogy ráirányítsa a tömegek figyelmét valami magasabbrendűre: később a költő vállalta át. Ő éli át az embernek, az egész emberiségnek nagy sorsproblémáit, egymáshoz való viszonyuk problémáit és az égi, magasabbrendű hatalmakhoz való viszonyproblémáit. Azonban itt is mélységes, áhítatos, magasrendű tartalom van a teátrális élmény mögött, mind az alkotásban mind az élvezetben. Ez a tartalom hull ki a színházi alkotás mögül abban a pillanatban, amikor az öncélú, teátrális korszaka következik be.

Kárpáti: Szóval amit ma látunk és ami ma történik.

Németh: Igen s erre a holtpontra nem most jutunk el először. A színház fejlődésének előbb említett három korszakát épúgy megtaláljuk az ókorban, mint a kereszténységben. Nem kell hivatkoznom talán a liturgikus drámára, a középkor vallásos színjátszására, hogy felfedezzük a szellemi hasonlóságot, a vallásos, ünnepi görög közösségjátékok és a keresztény egyházközösségek áhítatos színházi ünnepei között. Nem kell talán Aischylos, Sophokles, Euripides és Aristophanes századára és azután a XVI. és XVII. század drámai reneszanszára — Shakespeare-re, a spanyol dráma fénykorára, Calderon, Lope de Vega, Racine, Corneille, Molière neveire — hivatkoznom, hogy lássuk: a vallásos első periódus után az újkorban a költő szólal meg és beszél a nézőhöz, a színpad világokat jelentő deszkáiról. És ezeken a drámai megszólalásokon keresztül nagy költői látomások kapnak teátrális formát, amelyek ott szunnyadtak már a vallásos középkor tudata alatt. Sem a vallásos színház, sem a költő színháza nem „üzlet“, a szó közönségkihasználó és profitképes üzemi értelmében. Amikor a színházból üzlet lesz csak külsőségeket kapunk, — az énekek káprázatát. Az igazi színház sohasem volt és nem is lehet üzlet.

Kárpáti: Ez az a pont, ahol ellent kell mondanom. Azt mondod, hogy a színház sohasem lehet üzlet. Én azt nem osztom. Ellenkezőleg: állítom, hogy jó üzlet is lehet. Shakespeaere színigazgató volt és vállalkozó. Költészetet adott, hiszen maga írta színháza legtöbb darabját és nemcsak jó színházat, hanem jó üzletet is csinált. Színigazgatói pályája végén, mint tehetős polgár vonult vissza Stratfordba.

Németh: Engedd meg, hogy emlékeztesselek valamire. Ez már az a korszaka volt a színháznak, amikor a mecénási szerepet, amit azelőtt az egyház, vagy a város közössége vállalt magára, a renesszánsztól kezdve egyének vették át. Még hozzá főrangú egyének, vagyis ebben a korban és később is, még jóideig minden egyes szintársulatnak meg volt a maga védnöke, aki nemcsak erkölcsi tekintélyt kölcsönzött a társulatnak, hanem pénzelte is bizonyos mértékben. A tiszta bevétel, amely nem lett volna elég a hasznothajtó üzletvitelhez, a főurak zsebéből pótolta. Az, hogy egyesek jómódhoz jutottak a színház révén,

nem bizonyíték, hogy a színház maga, mint üzem, önmagát kifizetheti.

Kárpáti: Ilyenformán tehát a mai színigazgatók, kik egymásután nyitnak színházakat — főkép nálunk — abban a reményben, hogy jó üzletet csinálnak, mind egy szörnyű tévedés áldozatai?

Németh: Szerintem, igen.

Kárpáti: No... Ezt körülbelül igazolja is az a körülmény, hogy egymásután buknak meg. Nyilván azért, mert mindegyik keresni akar. A Te álláspontod szerint pedig erre muszáj ráfizetni.

Németh: Igen! De a színház-igazgatók leggyakrabban nem a saját bőrüket viszik a vásárra, hanem mindig valamilyen tőkecsoportnak, vagy pénzembernek kamatoztatásra váró pillanatnyilag feleslegesnek érzett tőkáját.

Kárpáti: Ezek a tőkésék azonban mégis csak keresni akarnak. Abban a reményben mennek bele a kockázatba, hogy majd keresnek az üzleten...

Németh: Igen, azonban én azt hiszem, hogy amikor egy tőke a színház felé gravitál, akkor a tőkésben, a tudat alatt, szintén a teátrális ösztön dolgozik, hogy ha külszínre más is a célja. A színház varázsa megejti őt és valamilyen formában kapcsolatba akar vele kerülni, részt akar venni munkájában, ugyanúgy, mint az a színész, kiről azt mondják, hogy ha egyszer a masztiksz-szagát érezte, többet soha nem tud a színház büvköréből szabadulni.

Kárpáti: Én mégsem hiszem, hogy ezek a pénzemberek olyan örültek legyenek, és megöleljék a forró kályhát. Félre ne érts. Én nem védeni akarom őket. Ellenkezőleg: Nem vagyok olyan jó véleménnyel róluk, mint Te. Ezek a pénzemberek, úgy látom, legtöbbször egyszerűen csak keresni akarnak a színházon. No de hagyjuk... Ez tulajdonképen nem is vág ide.

Németh: A tény, sajnos a mai helyzettel kapcsolatban az, hogy a főúri mecénások fokozatosan eltűntek.

Kárpáti: Tulajdonképen a francia forradalom óta.

Németh: Németországban még a világháború végéig virágoztak az udvari színházak, azután teljesen előzönlötte a színházi világot a kizárólag kezdeményezéseken alapuló színház.

Kárpáti: Szerinted tehát a magánszínház felesleges?...

Németh: Nem felesleges, hanem paradoxon.

Kárpáti: Igy hát te feltétlenül a szubvencionált színház híve vagy?

Németh: Igen, a háború utáni helyzet megmutatta, hogy például Németország, — ha színházi kultúrájának színvonalát tartani akarta, — kénytelen volt városi kezelésbe venni csaknem az összes színházakat. Néhány német nagyváros kivételével, ahol egészen a legújabb idő-kig működtek egyéni tőkecsoportokkal finanszírozott színházak, mindenütt városi kezelésben volt a színház.

Kárpáti: Miért? Mert a színvonal lesúlyedt?

Németh: Mert a színvonalat nem lehetett anyagi támogatás nélkül tartani. Ugyanígy szubvencióval tartja a színvonalat minden állam

ügynevezett nemzeti színházában, kezdve a Comédie Française-en, a Burgtheateren keresztül, egészen a magyar Nemzeti Színházig.

Kárpáti: Bocsáss meg... de a kezdeményezések sohase államsegyes színházból indultak ki. A szubvencionált színházak mindig inkább a multnak, a mult hagyományainak megőrzői voltak. Avantgarde színházak voltak azok, amelyek újat próbáltak hozni a drámában, a színjátékban, a színház egész stílusában. S ez mégis csak minden rendszer nélkül, egyes írók és művészek magánkezdeményezéséből, nem hivatalos helyről, nem szubvencionált színházakból indult ki.

Németh: Ezt elismerem. És minden bámulatom azoké az úttörő művészeké, akik támogatás nélkül, magukra hagyatva teremtették meg a modern színház nagy reformtényeit. Azonban ez megint nem az elv helytelensége, hanem egy rendszer meg nem felelő működése mellett bizonyít. Mert én el tudok képzelni olyan szubvencionált színházat is, amely korszerű mer és tud lenni. Mit tudtak volna az úttörők produkálni, egy Copeau, egy Bragaglia, egy Dullin, egy Jouvet, ha ők még szubvenciót is kaptak volna az államtól. Tehát itt nem az elvben, hanem alkalmazásában van a hiba.

Kárpáti: Most aztán helyben vagyunk. Vajjon nem kell-e attól félnünk, hogy ilyen hivatalos támogatás mellett feltétlenül ráfekszik — gyakorlatban — a színházra a bürokrácia, amely sohasem haladó szellemű. Vagy, ha bizonyos tekintetben kedvez is a haladó szellemnek, mindig alárendeli állampolitikai szempontoknak a színházak vezetését.

Németh: De vajjon veszedelmesebb-e ez a befolyás a színházak művészi színvonala szempontjából, mint az a befolyás, amit a magántőke gyakorol egy színházra?

Kárpáti: Kérdésre kérdés a felelet: hogy van az mégis, hogy ma a drámaírók legtöbbször arról panaszkodnak: nincs meg a szabadságuk, a lehetőségük arra, hogy azt írják, amit akarnak? Persze ez a panasz a magánszínházak vezetői ellen is szól, mert azok mindig a patrónt kívánják és azt is hozzák. De elsősorban mégis inkább a politikával kapcsolatos félelem, valami láthatatlan cenzúra feszélyezi a drámaírókat, sőt talán a komolyabb színigazgatókat is. Ezt érzik a legzsarnokibb megkötő erőnek.

Németh: Én pedig most azt a látszólag irodalomellenes kijelentést teszem, hogy én egy bizonyos fajtájú cenzúrát jogosultnak tartok színházzal kapcsolatban. A színház több mint a szószék, katedra és újság együttvéve, mert szemlélhető, átélhető formában demonstrálja az életrsorsokat, az élethelyzeteket. Tehát semmiféle közösség szempontjából nem lehet közömbös az, hogy egy megszázszorozódott hangú személyfeletti prédikátor, a színpad, mit hirdet és milyen irányban befolyásolja ezreknek és ezreknek lelkét estéről-estére. Éppen azért, mert közösség élet és létérdekeinek. Tehát a színházvezetés nemcsak üzleti és művészi irányítást jelent, hanem erkölcsi hatalmat is. Az igazgatónak nemcsak remek adminisztratív, vagy művészi szervezőnek kell lennie, hanem megválasztásában tekintetbe jön a világnézete is. A színház még legüzletibb formájában is, még a leglátványosabb revüjelenetek

mögött is, valamiféle meghatározott világnézetnek romboló, vagy építő sugarait szórja a publikum lelkére. És hogy a színpad vajjon a „Carpe diem” filozófiáját, a testi örömöknek, a pénzhajhászásnak glorifikálását hirdeti-e, vagy pedig emelkedett szellemű erkölcsiség szolgálatában áll-e, az ugyanúgy nem lehet közömbös a közönség mondjuk, a nemzet szempontjából, mint ahogy a művészi színvonal nem közömbös az esztétika, vagy az anyagi színvonal, a tőke szempontjából.

Kárpáti: Ennek a leghatározottabban ellentmondok. Hiszen így a színházat kiszolgáltatod a mindenkori kormányhatalomnak. Az ilyen felülről irányított direktor nem a maga művészi vágyait fogja szabadon megvalósítani, hanem elsősorban azt, amit hivatalos helyről ráparancsolnak. El tudok ugyan képzelni olyan ideális államot, amelyben az állam vezetői egytől-egyig irodalmi, költői és művészi haladás iránt érzékeny emberek. De ilyen állam csak a holdban van. Nem gondolod, hogy a színház szabadságát így a mindenkor uralmon levő politikai áramlatok felfogásának szolgáltatod ki? Nem is szólva arról, hogy a költő, a művész, az író olyan ember, aki nem élhet teljes szabadság nélkül. A színpadon csak egy diktátor lehet, a költő. Ha te a színházat ennyire meg akarod kötni: mit csinálsz a könyvekkel, újságokkal, vagy éppen a rádióval? Hiszen akkor a művészeteknek minden ága és az irodalom is szintén egy önkényes parancsoló szellemnek lesz kiszolgáltatva. Az nem számít, hogy ma is ki vannak szolgáltatva a kiadóknak, egyes tőkecsoportoknak, legtöbbször nem is túlságosan magas színvonalat képviselő egyéneknek, mert ami hiba ebből származik, az magán a művészi szabadság elvén nem üt csorbát. Én, mint kritikus, csak azt az elvi álláspontot képviselhetem, hogy itt teljes szabadságra van szükség. A költőnek és művésznek minden szabad, tekintet nélkül arra: műve hasznos-e, vagy káros? Nem ismerem el felettes tényezőt a művészet és költészet felett — a kritikán kívül.

Németh: Ezt a beállítást viszont én nem tudom elfogadni és megpróbálok pontosabban megmagyarázni, hogy mit értek én az alatt, amit régebben a kompromittált cenzura szóval jelöltek meg, és amit inkább a színházi kultúra tervszerű irányításának nevezhetnénk. Azt mondtam az imént, hogy amikor üzleti vállalkozók ragadták kezükbe a színházak irányítását, éppen azért, mert ezek a vállalkozók kedvében akartak járni a nagy tömegeknek, az esztétikailag és művészileg nem nevelt közönség döntő befolyást nyert a színházra. Azzal, hogy egyes produkciókat vitt sikerre tapsaival, más előadásokat pedig megbuktatott a visszautasításával, irányító szerephez jutott a közönség. Igaz ugyan, hogy bizonyos rétegei egyénenként és együttvéve, nagy haladásról tettek tanúságot az idők folyamán művészi és irodalmi kérdésekben és ma már ott tartunk, hogy némely magánszínház éppen azért, mert tekintetbe veszi magas színvonalú közönsége ízlését és igényeit, néha esztétikailag értékesebbet, többet nyújt, mint sok szubvencionált színház, amely versenyen kívül állónak érzi magát. Azonban ez esetlegesség és véletlen. Egy olyan hatalmas kultúrtényező pedig, mint a színház, nem tehető ki a véletlen szeszélyeinek.

Kárpáti: És a politika szeszélyeinek kitehető?

Németh: Ne érts félre: a tervszerű irányítás nála nem politikai belekötárkodást jelent. A színház mai, sokat emlegetett válsága nem irodalmi, vagy művészi jellegű, hanem világnézeti válság. S én nem is a külső nyomásban, az államhatalmi kényszerben látom a megoldást, amikor az irányított színház mellett foglalok állást, hanem a színháznak belső világnézeti megújítását tartom kívánatosnak. Természetes, hogy kívülről nem lehet a színházat újjáteremteni és ismét visszaállítani a nagy közösség teátrális orgánumává. Embereknek kell jönniök, akik mélységesen át vannak hatva azokkal az új ideálokkal, amelyek irodalmi, művészeti és különösképen színházi szempontból a jövő útjai felé vezetnek. Ezeknek az embereknek kell helyet adni, ezeket az embereket kell szóhoz juttatni, hogy ezek azután a tervszerűtlen kapkodás helyett céltudatos színházpolitika segítségével állítsák helyre a közönség által a színházra és a színház által a közönségre gyakorolt kölcsönhatás megbontott egyensúlyát.

Kárpáti: Ez valóban igen kívánatos és helyes és nyilván Te is úgy gondold, hogy végső soron művészek és költők vezessék a színházakat. Az eltérés közöttünk csak ott van, hogy én ezeknek a művészeknek és költőknek eljövételét, vezető szerephez jutását és érvényesülését csupán teljes szabadság mellett tudom elképzelni, míg tenálad maga a rendszer, amit felállítottál... nem hiszem, hogy gyakorlatilag kivihető...

Németh: Lehet, naivság azt hinnem, hogy van olyan rendszer, amely módot ad arra, hogy mindenki a maga helyén álljon és azok vezessenek, irányítsanak színházat, akik arra lélekalkatuknál és felkészültségükénél fogva hívatva vannak. De én mégis hiszek benne, mert jelelt látom, hogy például Olaszország igen közel áll ahhoz az államideálhoz, amely megteremti ezt a hihetetlennek látszó lehetőséget azzal, hogy leghívatottabbaknak teret ad a szabad alkotómunkára.

Kárpáti: Egy másik államban azonban, amely igen közel van Olaszországhoz, épp az ellenkezőjét látjuk. Ott mindennek semmi nyoma sincs, sőt éppen olyasmit tapasztalunk, hogy az a bürokratikus veszedelem, amitől én, a költőt és a művészt félttem, nagyon is előtérbe nyomul, s meglehetősen zsarnoki egyoldalúsággal érezteti hatalmát. Felesleges lenne erre példákat felhoznom. Jól ismered te is Platon ideális államát. Az még ma is igen messze van a megvalósulástól. Platon, azonban, mint előrelátó ember, már akkor kizárta onnan a művészeket, mint olyan embereket, akiket nem lehet beilleszteni az ideális állam rendjében, mert feltétlenül megbontják. És neki a maga szempontjából körülbelül igaza is volt. Mert csakugyan van valami született anarchikus vonás minden művészből és költőben, valami rendbontó, kereteket szétvető. És én azt mondom: szerencse, hogy van, mert a kulturális fejlődést mindig ez viszi előre. Egy olyan nagyszerű, ideális államrendben pedig, amilyent te említettél, esetleg ép az a veszedelem fenyegetné a színházat, hogy megáll. Annyira jól érzi magát benne, hogy örökre ott marad, ahol van és ebbe a nyugalomba belekövesedik.

Németh: A fejlődés biztosítékát én nem a művészeknek a korlátokat nem tűrő szabadságvágyában látom, hanem abban is, hogy nem-

zedék nemzedékre következnek. Minden nemzedék másképpen érez, gondolkodik, alkot és — cselekszik. Tehát a szerves fejlődés abban a pillanatban biztosítva van, mihelyt a generációk egymás-leváltását az államrend biztosítja, mert az a fiatalember...

Kárpáti: Ehhez olyan egységes államra van szükség, amelyből hiányzik az ellenzék. Az ilyen állam azonban — attól tartok — meddőségre van kárhoztatva. Nézd. Ha mi most ebben a kérdésben teljesen egy nézeten volnánk, semmi értelme sem lett volna ennek a vitának. A megtermékenyítés mindig az ellentmondásokból fakad... bizonyos harcból... míg egy olyan rendben, amelyben minden símán egybe-vág...

Németh: A megtermékenyítést — lehet! De a biztos és erőteljes fejlődést csakis az életnek tervszerű keretek közé szorítása biztosíthatja. Különösen pedig a színház világában, ha a szabadverseny zűr-zavarából kimenekülve régi nagy hívatásának magaslatára akar emelkedni. Azt hiszem, ezt a célt te is célnak ismered el!

Kárpáti: Igen! A művészet fiatalságát, a színháznak a régi ideálhoz való visszatérését illetőleg megegyezünk. Itt csak arról van szó, hogy te a rend alapjait diktatórikus megoldásban képzeled el. Én pedig a teljes szabadságban látom.

Németh: Azt hiszem a mai világhelyzet a színháztól teljesen függetlenül az élet minden terén, az éles elmével végiggondolt és kemény kézzel végrehajtott gyökeres tetteket követeli. Szeretném remélni, hogy van olyan rend, amely átérezve a színháznak fontosságát, a művészi- és költőileg egyaránt magasabbrendű világnézettel telített színház-típust tud megteremteni, a generációk egymást-leváltásával erősíti, támogatja a fejlődést is. Ilyen rendben a szellemi egység és egységes gondolkodás nem hogy gátja lenne ezeknek a vitáknak, mint amilyen a mienk is például, hanem lehetővé teszi azt, hogy ezek a viták kizárólag esztétikai, művészi kereteken belül maradjanak, mert hiszen a gyakorlat kérdései, a megvalósítás problémái, amibe a mi utaink eltérnek egymástól, mind maguktól megoldódnak.

Kárpáti: Ha pillanatnyilag el is ismerem, hogy ma kívánatos volna egy ilyen irányító beavatkozás, végeredményben az elvről, a szabadság elvéről egyáltalán nem tudnék lemondani. Mert ahogy Babits mondotta, az „frástudók árulásában“: Az ember a csillagra néz, bárha tudja, hogy sohase éri el a csillagot. De azért nem veszi le róla tekintetét... Gyakorlatban ma az irányított színház épp olyan tökéletlen, mint a szabad-színház. Hogy kinek van igaza kettőnk közül: azt úgy is a jövő alakulása fogja eldönteni. Ez a kérdés azonban már nem ránk tartozik.

Németh: A teljes szabadság maradhat az egyén örök vágya, az élet, az emberek élete, a közösségek élete szükségszerűen teremt korlátokat. Ha a kor lerombolja és a valóság ezután azt bizonyítja, hogy a szabadsággal való gyarló emberi sáfarkodás szabadossággá koptatta ezt az örök értéket, megkezdődik a korlátok újraépítése. Ma, úgy érzem, erre kezd eszmélni az emberiség. Ma nem több szabadság kell, hanem több fegyelem, megkötöttség, az egyén alárendelése a közösségnek, az intézmények alárendelése a trónjukat veszített eszméknek. Ne hara-

gudj, ha úgy érzem, ma a színháznak is mind társadalmi, mind művészi szempontból tervszerű, energikus, egységes irányításra van szüksége, hogy átlábaljon a jelen mocsarán. De holnap, talán már neked lesz ismét igazad! . . .

Kárpáti Aurél. Németh Antal

Gespräch über das Theater. Von dr. Anton Németh und Aurél Kárpáti.

Die kollektive Kunst des Theaters erwies sich im Laufe der Zeit immer von gewissen höheren Mächten abhängig, die dieser gemeinnützlichen Institution vor allem das materielle Dasein sichern mussten. Nach der Kirche und den städtischen Gemeinschaften wurde diese schützende Rolle von gesellschaftlich hochstehenden Männern übernommen, die dem Theater nicht nur sittliches Ansehen, sondern auch etliche Geldsummen verliehen. Dr. Anton Németh ist der Auffassung, dass das Theater als Betrieb sich selbst fast nie erhalten kann und immer eines freigebigen Mäcenaten bedarf, sei es der Staat, irgend eine Gemeinschaft oder hilfreiche Einzelmänner. Da aber die letztere Spezies sich stark im Aussterben befindet, hat das Theater nur die Wahl, entweder als privates Unternehmen sich der Gunst des Publikums auszuliefern oder sich unter den Obhut des Staates zu stellen. Wenn man bedenkt, wie verhängnisvollen Einfluss das künstlerisch unerzogene Publikum in den letzten Jahrzehnten auf die Gestaltung des Programms in den auf Kassenerfolg arbeitenden Privattheatern ausgeübt hat, so muss man ihm — meint dr. Anton Németh — den zielbewussten theaterpolitischen Eingriff des Staates auch vom künstlerischen Gesichtspunkte aus vorziehen. — Aurél Kárpáti verteidigt hingegen die ungebunden freie theatralische Betätigung, da er das Theater nicht der jeweiligen Regierungsmacht ausgesetzt wissen will. Zwar gibt es zu, dass die wirren Verhältnisse eine leitende Einmischung heute notwendig erscheinen lassen, doch wäre er nie geneigt auf das Prinzip der künstlerischen Freiheit zu verzichten. Dr. Anton Németh will diesen Grundsatz nicht bestreiten, er betont nur, dass man gegenwärtig nicht mehr Freiheit, sondern mehr Zucht und mehr Gebundenheit bedarf, dass das Einzelmensch wieder der Gemeinschaft und die Institutionen wieder den dethronisierten Ideen unterworfen werden.

A TRAGIKUM TRAGÉDIÁJA

— Előadás —

Filmszerűen kell leperegtetnem Önök előtt azt a túlságosan nagy témát, amelyet erre a rövid előadásra kiválasztottam. A film ilyenformán kezdődik: a fehér vásznon nagy fekete kör. A kör közepén lassan lobogni kezd egy halvány láng. A láng erősödik és kissé megvilágítja maga körül a helyet. Már látni lehet, hogy fehér márványból faragott áldozati oltáron ég. Körülötte papok járnak-kelnek, szertartásos mozdulatokkal. A lépcsőzetesen emelkedő háttérben homályos embertö-